

Presentació

Aquest número 60/3 de DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA recull un conjunt d'articles i estats de la qüestió que podríem situar dins les noves perspectives en l'anàlisi de les relacions entre aigua i urbanització i molt particularment dins del que s'ha convingut a anomenar ecologia política de l'aigua. Segons aquest enfocament, l'aigua ja no es pot estudiar aïllada de la societat. Així, vells conceptes com el de cicle hidrològic necessiten una revisió profunda que, bo i mantenint la materialitat dels fluxos de l'aigua i dels processos físics, sigui capaç d'integrar també en el procés els elements i les construccions humanes que els fan possibles. En l'àmbit urbà, l'estudi d'aquests fluxos ha d'incorporar elements físics i humans, com ara la precipitació, les estacions depuradores i les canonades d'abastament o sanejament de l'aigua, les llars, els jardins i les piscines de les àrees residencials o les aigües subterrànies. A més a més, tot aquest entramat hidrosocial resta sempre sota el control d'algú, per la qual cosa —i com diu Eric Swyngedouw, un dels autors d'aquest número— els fluxos d'aigua són també fluxos de poder i de control sobre un recurs essencial per al desenvolupament humà i social.

El fil conductor que guia aquest semimonogràfic, doncs, és l'aigua i molt particularment l'aigua urbana, que, segons argumenten Swyngedouw i Kaika en el primer article, representa un exemple bàsic del procés d'urbanització de la natura, procés entès com aquell mitjançant el qual tota mena de «natures» (i l'aigua en seria un exemple ben clar) són socialment mobilitzades, s'incorporen als circuits econòmics i es transformen metabòlicament a fi de contribuir al procés d'expansió de les ciutats. Per desgràcia, però, les dimensions metabòliques relacionades amb el consum de recursos i la producció de residus han estat històricament força ignorades en el planejament urbà i territorial i, segons els autors, convé que es recuperin ràpidament si volem entendre i afrontar la voracitat urbana.

Les noves «natures» que sorgeixen d'aquesta relació dialèctica entre aigua i urbanització tenen un exemple ben clar en les tipologies urbanes dominants a les darreres dècades al litoral mediterrani peninsular, amb la província d'Alacant com a àrea on el procés d'urbanització ha estat especialment intens. Morote i Hernández ens situen en el context social del creixement urbanístic d'Alacant, en bona part estimulat per la presència de col·lectius de població procedent de països europeus, els quals, malgrat que a vegades ho intenten, no poden reproduir les natures en forma de jardí dels seus llocs d'origen a causa d'obstacles climàtics i econòmics (com seria el preu de l'aigua). El seu estudi dels jardins és un exemple prou clar de com aquestes noves natures modifiquen el metabolisme hídric en aquests entorns i, per tant, tot el cicle de l'aigua.

Encara en el context territorial alacantí, Rico, Olcina i Baños exploren com des de l'àmbit de les polítiques de subministrament s'ha fet front a una demanda creixent d'aigua per part d'interessos agrícoles, urbans i turístics. Una vegada pràcticament exhaurides les possibilitats d'augmentar l'oferta d'aigua a través de la gran hidràulica convencional en forma d'embassaments i transvasaments i amb la dessalinització en entredit pels seus elevats costos energètics i ambientals, aquesta oferta s'orienta cap a altres recursos no convencionals (la reutilització d'aigües residuals regenerades) i, sobretot, cap a solucions de gestió col·lectiva de gran eficàcia, sigui d'aqüífers sobreexplotats (com ara el cas de la Junta Central de Regants del Vinalopó) o bé d'intercanvis de drets d'aigua entre comunitats de regants i ciutats (com seria el cas del nucli turístic de Benidorm i els agricultors dels nuclis propers).

L'article d'Hug March encara plenament la dimensió del poder i del control sobre el cicle de l'aigua urbà. En un moment en què l'onada privatitzadora dels serveis d'aigua urbans —impulsada, entre altres institucions, pel Banc Mundial— es troba en retrocés a moltes parts del món, la recent reconfiguració del cicle de l'aigua a Barcelona apunta precisament cap a la direcció contrària: el pas a mans privades del control públic del subministrament i també del sanejament de l'àrea metropolitana d'aquesta ciutat. March ens mostra els lligams entre la crisi financera de moltes entitats públiques (amb l'Agència Catalana de l'Aigua sobreendeutada) i la privatització de pràcticament tot el cicle urbà de l'aigua en aquest entorn urbà.

Finalment, ens cal parlar dels dos estats de la qüestió inclosos en aquest semimonogràfic. Cap d'ells s'orienta específicament a l'ecologia política de l'aigua, però els temes que s'estudien hi tenen molts punts de contacte. En primer lloc, Marta Dinarés s'ocupa de presentar el concepte de «metabolisme urbà», el qual manté forts vincles conceptuals amb l'ecologia política urbana, tot i que també té moltes altres lectures, tant des de les ciències naturals com des de les ciències socials. En la seva dimensió física, aquest concepte resulta de gran utilitat, ja que proporciona una seqüència lògica i susceptible a la modelització i quantificació dels fluxos de matèria i energia per a les àrees urbanes. Per la seva banda, Wagner Costa i Fernanda Mello ens mostren una visió crítica sobre les polítiques hídriques transfrontereres que posa l'èmfasi en qüestions com la

seguretat hídrica, la justícia en l'accés al recurs o la governança d'aquest, amb conflictes però també amb possibilitats i realitats de cooperació.

En síntesi, els textos reunits en aquest número poden resultar d'interès per a totes aquelles persones que es poden sentir incòmodes amb les visions i maneres de fer de la gestió convencional de l'aigua per molt «sostenible» que pugui semblar. L'estudi dels fluxos de l'aigua ja no pot ser una qüestió merament física. És també una qüestió profundament social i política que en l'àmbit urbà adquireix potser un significat especial en la mesura que el cicle urbà de l'aigua esdevé un híbrid constituït alhora per components humans i no humans, el control de qual resulta clau per garantir un accés i un gaudi del recurs justos i democràtics.

Val a dir també que el semimonogràfic inclou les recensions bibliogràfiques d'algunes publicacions recents que, en menor o major mesura, es podrien situar en aquest àmbit temàtic i que toquen aspectes de gran interès, com ara el dret a l'aigua, les relacions entre aigua i turisme o entre aigua i canvi climàtic, la qüestió del drenatge urbà, o les anomenades polítiques de remunicipalització del recurs.

Per acabar, només resta dir que l'edició d'aquest semimonogràfic ha rebut el suport del Grup de Recerca Consolidat Aigua, Territori i Sostenibilitat (GRATS) (2014 SGR 351).

Anna Ribas i David Saurí (eds.)